

crni kvadrat (V)

ruska pesnička avangarda

genadij ajgi

mihail larionov (1881—1964)

Ulazeći u peripetije ranog, ruskog perioda života Mihaila Larionova, kao da se nalazimo u užarenom uglju neistražive samopredaje njegovog stvaralačkog dara — sveobuhvatno-čarobnog i neobuzdanog — jednostavno: vatra u telu! — nezaustavljiv generator novih ideja i štihova. Ko mu je, u eposi naše klasične avangarde, bio jednak »ruskom-prvobitnom« moći? Samo David Burljuk, kojeg je, 1921. godine — baš s larionovskom snagom — slikao Velimir Hlebnikov.

Susedstvo tog imena podseća me na više puta ponovljenu rečenicu Nikolaja Harđžijeva: »Za rusko slikarstvo Larionov je bio isto što i Hlebnikov za poeziju.«

Larionov je katalizirao svakog, sve i svja: transformisao oživljavanje ruskog drvoreza i »oslikavanje« cimera (firme na radnjama, prim. prev.) nastajalo je na ranom Maljevičevom neoprimitivizmu; njegov poziv na okretanje »Asiriji i Vavilonu« jačao je »istočnjačku« orijentaciju ruskog futurizma; njegovi »berberi« i provincijski dangube sreću se kasnije kod Marka Šagala; »kinetičke« konstrukcije Larionova, na izložbi 1915. godine, suparnički suseduju sa Tatlinovim kontra reljefima. Vajlja »utvrđujuće« pomenuti i njegova zrakasta dela. Izložba, u celini posvećena Larionovljevom »zracizmu« (»lučizmu«), organizovana u Cirihu 1987. godine, prvi put je pokazala evropskoj javnosti da je taj nefigurativni pravac u slikarstvu postojao sa ništa manje osnova nego, na primer, apstrakcionizam Vasilija Kandinskog.

Jarki, zaslepljujući, drečeći... To se često govorilo o Larionovu-koloristu. Ali njegov odnos prema boji, takode, bio je pošten do »bezbojnosti« (postoji paradoks: po meri pojačanja duhovne sadržine, umetničko delo, spoljašnje, postaje sve manje »jarko«). Umetnikovo viđenje je bilo mnogo tačnije i tananije od opažajno posmatračkih mogućnosti savremenika — znalaca. Verovatno je tome jednak Sezanu i Matisu — tako sam mislio za vreme višecasovnog razgledanja stalne izložbe u pariskom Centru Pompidu (Matis, Larionov — iz muzeja sam izašao s sećanjem na neprevaziđeni tanani kolorit te dvojice majstora veka).

O Larionovu slikaru rečeno je već mnogo. Moj zadatak je da predstavim Larionova pesnika, Larionova liričara. Larionovljevo oblikovanje knjižica Hlebnikova i Kručoniha, »pisanih rukom« liče na grafičku poeziju. Zajedno sa Iljom Zdanjevičem, pokušao je Larionov da stvori »zrakastu« poeziju — njegovi pokušaji su objavljeni 1913. godine u zborniku »Magareći rep i Nišan«. Ti »pokušaji« su bliski »letričkim« stihovima Vasilija Kamenskog, ali izgledaju manje »jasni« zbog očito spornog, žurnog eksperimentatorstva.

Larionov je divno spuštao neke »stihovane zapise« s koloritom i figurativnom kompozicijom niza svojih ranih slika, ta dela, načinjena u stilu ruskog narodnog slikarstva ne mogu se razmatrati kao »stihoslike« (prave stihoslike bile su u Kamenskog i Maljeviča). Vredno je pažnje, ipak, što je Larionov, desetina godina kasnije, napisao u obliku posebne pesme tekst, poznat po njegovom genijalnom platnu »Jesen«.

Postoji ogromna literatura o Larionovu do 1915. godine (kada je on, teško kontuzovan na frontu, oputovao u Pariz). Bio je — jedan od heroja nezaboravne »dagiļevske epopeje«.

Počevši od tridesetih godina počinje poslednji, dug i tužan period umetnikovog života.

U Parizu, decembra prošle godine (1988, prim. prev.) pokazali su mi restoran u koji su Mihail Larionov i Natalija Gončarova, u poslednjem desetleću njihovog zajedničkog života, išli na besplatan ručak (zbog starog prijateljstva sa vlasnikom restorana).

»Larionov« i »nepoznatost«... izgledalo bi da su to pojmovi koji se ne mogu povezati... Ipak, to je bilo, bilo je u Parizu, i bilo je — dugo.

Ime Larionov uvek je izgledalo kao sinonim za životnu radost. Ja znam za tužnog Larionova. Ipak, za mene ne postoje »dva Larionova«, postoji jedna velika sudbina slikara i čoveka.

Godinu pred smrt Natalije Gončarove, Mihail Fjodorovič i Natalija Sergejevna su se obratili pismom Ministarstvu kulture SSSR s predlogom da besplatno predaju sovjetskom narodu oko 300 svojih slika. Odgovor na to pismo nije usledio. Zbirku, namenjenu da se preda SSSR, posle smrti umetnika kupio je jedan muzej iz SAD.

Spokojan i mudar, kao nešto »zavetno«, pojavio se jednom pred mojim unutrašnjim pogledom Mihail Larionov. Moj stari prijatelj Troel Anderson, sada direktor danskog Silkegorskog muzeja savremene umetnosti ispričao mi je 1982. godine o svom nedavnom susretu sa usamljenim slikarom (tada tek što je umrla »velika Natalija« ruskog slikarstva, »besmrtna Natali«) Mihaila Larionova.

»U mladosti sam mislio da je u umetnosti najvažnije — deštovati. Zahvalan sam sudbini što sam mnogo bolovao i mnogo razmišljao — shvatio sam da je u umetnosti najvažnije: razmišljati«, — rekao je Mihail Larionov.

Neka od njegovih razmišljanja našla su se u stihovima koji se ovde objavljuju. Genijalni slikar se u njima pokazao kao uverljiv, misaon pesnik.

Za ovo objavljivanje stihova dužnik sam ruskom slikaru Nikolaju Dronikovu, koji živi u Parizu. Sudbina ga je sastavila sa slikarkom T.D. Loginovom — Murajavovom, koja je uzimala časove kod Larionova. Jednom je na Majstorovom stolu primetila rasute listiće. Pročitala ih je. Stihovi. »Mihailu Fjodoroviču, mogu li ih prepisati?« »Dopali se? Prepišite!«

— Gde bi sad mogli biti originalni? Da li je bilo još stihova? — pitao je Nikolaj Dronikov.

— Ne znam, — odgovorila je slikarka. — Posle smrti Natalija Sergejevna, a i ranije, njegove papire su iznosili u vrećama. Kuda — ne znam. Zatim su počeli da sređuju njihov arhiv.

Dronikov je objavio neveliku Larionovljevu knjižicu (uključujući i jednu pesmu Gončarove) na kućnom tigli u čisto primeraku.

»Srećna jesen... Gotovo je »hlebnikovsko blaženstvo«. A u ostalim stihovima, nedatiranim, rukom koja se sušila Larionov izvodi pritajeno tužne stihove, to je opraštanje pariskog slikara o dalekih zima i proleća, od davnih puteva — puteva Rusije.

Srećna jesen
Blješteći kao
zlatu S zrell
m Vinogradu
m S pijanim
Vinom.

(Sa slike 1912. godine)

U maglovitom polju
Topio se dan.
Miriše na zemlju
Noćna sen.
Bik je izašao s
Belim rogovima
I prevrnutim čunom
Zalelujuo se nad vodom.

Nisam hteo da znam
Da ću s bolom i tugom po svetu
Morati bez smisla da lutam

Morati svu radost i sreću
Sve sanje o ljubavi i proleću
Po evropskom zamršenom putu
da izgubim i razdam.

Tuda savest ne tuguje
Samo tajni greh vezuje.
A svoje — samo strah krije
Na svim izgubljenim putevima.

Ustaj — diži se...
Smrt je lakša na putu, na nogama.
Zašto se inatiti?
Svud ćeš naći —
Tugu, rad i ljubav.

Ono što je u srcu svetliło
Zavičajno...
Po prašnjavim putevima Evrope
Pogubiti i razdati.

Prevodiocēva beleška

Nema crnog kvadrata u zaglavlju. Časopis »U svetu knjiga« prestao je da objavljuje antologiju ruske avangardne poezije. Redakcijskog komentara nema. Jednostavno nema više crnog kvadrata u ovom časopisu. Moguće je da će se pojaviti u nekom drugom časopisu. Ali na knjizi će se raditi. Postoje izgledi da se knjiga pojavi u izdanju Književno umetničke agencije »Gileja«, koja je izrasla iz Književne zadruge istog imena formirane pri Sovjetskom fondu kulture (zadruga je objavila reprint izdanja pesničkih knjiga V. Hodaševiča, I. Severjanina i M. Kuzmina, a pripremaju se knjige A. Kručoniha, K. Maljeviča i Antologija ruske pesničke avangarde »Crni kvadrat«).

Ajgijev tekst o Larionovu i stihovi Larionova prevedeni su iz rukopisa. Teško je pretpostaviti kad ćemo doći do rukopisa cele antologije, ali ćemo moći da privedimo stihove K. Maljeviča (za sada bez Ajgijevog teksta) i ruske stihove Josipa Severa — sa Ajgijevim komentarom izgovorenim u magnetofon u Novom Sadu u jesen 1989. Severovi ruski stihovi nastali za vreme Severovog boravka u Moskvi i susretanja sa Kručonihom sa kojim je imao više dodirnih tačaka (oboјica, iako ih je delio ogroman generacijski jaz, pripadali su pesničkoј avangardi — a po Ajgijevom mišljenju ruski Sever pripada ruskoј avangardi i zato ga uvrštava u svoju antologiju ruske pesničke avangarde — i oboјica su bili oduševljeni sinolozi).

Prevod i beleška: Aleksandar Badnjarević